

קובץ הערות וביאורים

בתורת כ"ק אדמו"ר שליט"א

☆

בפס"מ, רמב"ם, נגלה וחסידות

נצבים

גליון נ (תנט)

יוצא לאור על ידי

תלמידי בית המדרש דמוסד חינוך אהלי תורה

417 טראי עוועניו • ברוקלין, ניו יארק

שנת תשמח, תהא שנת חירות משיח - שנת הקהל

שמונים ושש שנה לכ"ק אדמו"ר שליט"א

ב"ה עש"ק פ' נצבים שנת תשמח שנת הקהל

תוכן הענינים

שיחות

ט"פ מים מכסה כל הגוף..... ד

לקוטי שיחות

אכילת פועל באכילתו..... ד

אגרות קודש

הערות ותיקונים באג"ק כ"ק אד"ש ח"ח..... ז

הערות באג"ק כ"ק אד"ש ח"א..... י

חסידות

השלמת מאה ברכות בלום התענית..... יב

הערות בלקו"ת פרשתינו..... יב

הערה באוה"ת פרשתינו..... יד

הפירוש של "החילות".....יד
להבין ענין ההודאה.....טו

פשוטו של מקרא

בפרש"י עה"פ (וד"ה):

כט, יט בד"ה יעשן אף ה'.....טז
ל, יט בד"ה העדתי בכס היום את השמים ואת הארץ.....יז

נגלה

צדקה או משפט עיקר.....חי

שונות

הערות בספר תולדות חב"ד באה"ק.....יט
מתי אוכלים התפוח בדבש.....כו

ש ל ח ו ת

א. בשלחת ש"פ תצא ל"ד אלול - מוגה - הערה 49: "ומה שצ"ל [בטבילה במקוה] מים שכל גופו עולה בהם... - הרי, גם טפה אחת היא כמות מסוימת, ומורכבת מריבוי עצום של חלקים קטנים כו', ולכן, במחשבה עיונית אפשר לצייר שתימשך ותתפשט באופן שתכסה כל גופו (ויש אומרים, שבעקבות התפתחות התעשי' בשנים האחרונות, יתכן שיהי' זה אפשרי גם בפועל, לא רק במחשבה עיונית). עכלה"ק.

ולהעיר מאג"ק כ"ק אדמו"ר שליט"א ח"ז אגרת ב'ל. ע' ק"ע: "גם פשיטא שכדי שהגוף יוכל להתכסות בב"א, אין צריך לזה כל שיעור, כי באם יהי' ציור המקווה מכוון לציור גוף הטובל, ורק במשהו רחבה וארוכה יותר מגוף הטובל, הרי אפשר להתכסות כל הגוף בטפה אחת של מים. עכלה"ק. ולא באתי אלא להעיר.

הת' דוד ווייספיש
- תות"ל 770 -

ל ק ו ט ל ש ל ח ו ת

ב. בלקו"ש פ' תצא (סעי' ב-ג) מבאר בהא דאמרינן בפועל ד"משל שמים הוא אוכל" דיש לפרשו בב' אופנים: (א) אם אמרינן דאכילתו הוא מצד **עבודת וטירחת** הפועל, אפשר לומר דזהו בגדר "מתנת גמילות חסדים" ומתנה זו ניתנה לו מחמת עבודתו וטירחתו, **ע"ד** אי לאו דעביד נייחא לנפשי' לא יהיב לי מתנתא. (ב) אם אמרינן דאכילתו הוא דין מצד עצם שם ותואר "פועל" (ולא מצד המלאכה שעושה) ה"ז בודאי זכות משל שמים דזכי' לי' רחמנא ל"פועל" לאכול מפירות האדמה שפועל בה, ומבאר דלפי ש"ס דילן שהלימוד דהקרא איירי בפועל הוא מגז"ש ד"ביומו תתן שכרו", נמצא דהפי' "בשל שמים הוא אוכל" הוא כאופן הא', ואילו להרמב"ם דיליף ליה מ"כי תבא בכרם רעד" שבפועל הכתוב מדבר, הנה זכות האכילה של הפועל היא מצד עצם שם ותואר "פועל", נמצא ד"בשל שמים הוא אוכל" הוא

כאופן הב' עיל"ש.

והנה הטור חו"מ סי' של"ז כתב בשם הרמ"ה דאם בעה"ב חסם הפועל בע"כ שלא יוכל לאכול **שלומי משלם** מלקי לא לקי עיל"ש, אבל עי' במנחת חינוך מצוה תקע"ו שכתב דאף דהטור הביא דעת הרמ"ה שהוא צריך לשלם, וכן פסק הרמ"א שם להלכה, מ"מ הרמב"ם שלא כתב שיש חיוב תשלומין על בעה"ב לפועל מה שהי' רשאי לאכול, נראה דסב"ל דאי"צ לשלם דהי' לו לפרש עיל"ש.

ולפי מה שנתבאר בהשיחה נראה לבאר פלוגתתם, די' לחקור בהך דין דהיתר אכילה לפועל, אם יסוד הדבר הוא **"זכות ממון"** שזיכתה לו התורה, ובדרך ממילא לא שייך כאן לא תגזול, כיון שהתורה זיכתה לו ממון זה, או אפ"ל להיפך דיסוד הדבר הוא דהתורה התירה כאן האיסור שלא תגזול, ובדרך ממילא נמצא שיש לו זכות ממון, היינו דאין טעם ההיתר מחמת דזהו שלו, אלא דההיתר הוא מחמת דליכא כאן האיסור דלא תגזול, ואילו יצויר שלא הי' כאן זכות ממון הי' ג"כ מותר באכילה מפאת דליכא כאן האיסור דלא תגזול.

ואפ"ל דזה תלוי בב' אופנים הנ"ל דלאופן הא' שהאכילה היא מחמת עבודתו וטירחתו והו"ע של **מתנה**, מסתבר לומר דזהו"ע של זכות ממון, היינו דרצתה התורה לזכותו בהך ממונא מחמת עבודתו ויגיעתו, משא"כ אי נימא דאי"ז קשור כלל עם עבודתו וטירחתו רק מחמת עצם שם פועל, בהא אפ"ל דרצתה התורה להתיר אצלו האיסור גזל, שיהא מותר לאכול, אבל אין הכרח לומר שרצתה התורה לזכותו בממון.

ולפי"ז אפ"ל דהרמ"ה סב"ל כש"ס דילן דהיתר אכילה הוא מחמת עבודתו וטירחתו וכו' נמצא דרצתה התורה לזכותו בממון כנ"ל, ולכן שפיר מובן מה שפסק דאם חסמו לאכול חייב לשלם לו מה שהי' ראוי לא לאכול, כיון דזהו כל יסוד דין האכילה שרצתה התורה לזכותו בממון, משא"כ הרמב"ם דסב"ל כנ"ל דאכילתו אינה קשורה עם עבודתו וטירחתו אלא מחמת עצם שם פועל, הנה זה שייך רק בעת שהוא פועל **דהתירה** לו התורה לאכול משל חבירו, אבל אם חסמו פטור כיון דעיקר הדבר אינו ענין של זכות ממון, אלא היתר אכילה.

ולפני"ז יתישב ג"כ קושילת המנ"ח על הרמב"ם, דהרמב"ם בהל' מלכים פ"ט ה"ט פסק דב"נ חליב על הגזל וכו' אפילו פועל שלא בשעת מלאכה חליב עי"ש ומבואר בזה דעכ"פ בשעת מלאכה מותר לו לפועל ב"נ לאכול אצל בעה"ב ב"נ, ומבאר דהרמב"ם סב"ל כלשון ב' ברש"י סנהדרין נז, א, (בד"ה התירא הוא) דמפרש כוונת הגמ' שם דב"נ מותר לאכול אצל ב"נ משום דמי איכא מידי דישאל בישאל שרי ולכותי מותר עי"ש, והמנ"ח שקו"ט שם דגם הרמב"ם סב"ל דמי איכא מידי דישאל שריא וכו' ולכן פסק דב"נ אצל ב"נ מותר, אבל מקשה עי"ז דמה שינך כאן כלל לומר מי איכא מידי דישאל שריא וכו' דזה שינך רק כשיש **היתר** לישאל במילא גם בב"נ צ"ל כן, אבל הלא זהו **זכות ממון**, וא"כ אפ"ל דהתורה זיכתה הממון רק לישאל ולא לב"נ עי"ש שלא תירץ. (ועי' גם בשו"ת שרידי אש ח"ג סי' ע"ה).

אבל לפי הנ"ל א"ש כיון דלהרמב"ם כל יסוד האכילה היא היתר לאכול בשל חבירו, ונפקע האיסור דלא תגזול, במילא שפיר שינך לומר דמי איכא מידי דבישראל ליכא איסור דלא תגזול ובב"נ איכא איסור דלא תגזול.

ועי' עוד במנ"ח שם (אות ד') שהקשה דלמה לי קרא מיוחד ד"רעך" למעט הקדש (ב"מ פז, ב), הלא חזינן דזה פשוט בגמ' (שם צב, ב) דאיסורא לא זכי להי רחמנא עי"ש, א"כ גם בלי קרא נדע דהוא אסור בהקדש מצד איסור מעילה (ועי"ש בתוס' פז, ב בד"ה רעך) ומתוך דשאני מעילה שכל יסודו הוא איסור גזילה (וכבר האריכו בזה באחרונים, ראה אתוון דאורייתא כלל ג' ושב שמעתתא ש"ו סי' ד' וברכת שמואל קידושין סי' כ' ועוד) במילא כאן ודאי היינו אומרים דכשם שהוא מותר לאכול בשל חבירו, כך מותר לו לאכול בשל הקדש ואי"כ איסור גזילה עי"ש.

ולהנ"ל נמצא פשוט דכיון דכל יסוד האכילה היא שהתירה התורה לאכול בשל חבירו שאי"כ האיסור שלא תגזול, א"כ שפיר הו"א שכן הוא לגבי הקדש דאי"כ איסור מעילה שהו"ע דגזילה.

מיהו בחידוש הגר"ח על הרמב"ם הל' מעילה (פ"ח הל' א') ביאר בשיטת הרמב"ם לא כהנ"ל אלא דענין האכילה הוא **זכות ממון** ובמילא מתבטל האיסור דלא תגזול כיון שזיכתה לו התורה ממון זה, אבל לא שהתירה כאן התורה האיסור

דלא תגזול עיני'ש שתירץ בזה ג"כ כעין מ"ש במנ"ח הנ"ל
 דהרי מבואר בגמ' דאיסורא לא זכי ליה רחמנא כגון נזיר
 ביין ונטע רבעי חוץ לירושלים וכו' ולמה לא בעינן ע"ז
 קרא מיוחד כמו בהקדש שתירצו התוס' פז, ב, דבעינן רעך
 דסד"א שהוא מותר כמו איסור גזל, וא"כ גם בנזיר נימא
 דכמו שהתירה התורה איסור גזל, התירה ג"כ איסור יין,
 אבל לפי הנ"ל מובן, דבאמת לא התירה התורה כאן שום
 איסור, כי כל ענין האכילה היא שזיכתה לו התורה ממון
 זה, נמצא דבדרך ממילא אי"כ גזל כיון דזהו שלו, וא"כ
 ודאי אי אפשר למילף לענין שאר איסורים שיהיו מותרים
 כגון נזיר ביין כו' כיון דאי"כ שום היתר איסור כלל,
 ורק הקדש שאני שיסודו הוא איסור גזל, ונמצא דהיינו
 אומרים דכיון שזיכתה לו התורה ממון זה של הקדש במילא
 אי"כ איסור מעילה, כיון דאי"כ גזל ולכן בעינן לקרא
 מיוחד "רעך" ולא של הקדש, משא"כ בנזיר וכו' דאין
 האיסור קשור כלל עם זכויותו ודאי דבאיסורו קאי עיני'ש
 בארוכה, וכ"ז הוא לא כהנ"ל דלשיטת הרמב"ם האכילה היא
 דין היתר בשל חבירו.

ועי' באבן האזל שם מה דשקו"ט בדברי הגר"ח, וכן
 בשרידי אש שם שהקשה על הגר"ח, וכן בספר ח"ב על הגר"ח
 שם. ועי' בסמ"ע חו"מ שם ס"ק ל"ג שביאר דאי משל שמים
 ה"ז ענין של חנינה וחסד.

הרב אברהם יצחק ברוך גערליצקי
 - ר"מ בישיבה -

א ג ר ו ת ק ו ד ש

ג. הנני בזה להעיר כמה הערות ותיקונים בד"א, באג"ק
 כ"ק אדמו"ר שליט"א ח"ח:

מפתח אנשים

(1) ערך הר' סעדי' ליברוב חסר ע' קכ"ג.

(2) חסר ערך גרינוואלד ע' קכ"ה.

(3 חסר ערך מיסקי צבי יוסף ע' קכ"ה).

(4 ערך רובין - הלבדשם (אדמו"ר מצעשינוב) כתוב הלבדשם חסר ט"ת. ובשולי המכתב (ע' קנ"ה כתוב הלבדשם וכן צ"ל לכאורה).

(5 חסר ערך שולזינגער ע' קנ"ז).

(6 חסרים הערכים הורקאו מאיר והורקאו יעקב יוסף ע' קעט).

(7 ערך אריז"ל חסר ע' רכ"א, ש"ה, של"ח).

(8 חסר ערך הרצוג יעקב אליעזר ע' רע"ו).

(9 חסר ערך ניימארק משה ע' רצ"ד).

מפתח מוסדות

(1 חסר ערך הנהלת כפר חב"ד (ע' קכ"ו).

(2 ערך תו"ת דלוד חסר ע' קל"ו).

(3 ערך ביהכנ"ס (אנשי ליובאוויטש בדארטשעסטער) חסר ע' קס"ד).

(4 חסר ערך מיסיאן ע' קפ"ט, ע' רכ"ה).

(5 חסר ערך מחנה ישראל ע' רצ"ב).

(6 ערך נו"ב חב"ד חסר ע' רצ"ד).

(7 ערך אהלי י"י חסר הציון לע' חצר (רשת).

(8 ערך תו"ת חסר תו"ת פליטסבורג ע' של"ג).

(9 חסר ערך ועד הדתי בקטמון ע' שנ"א).

(10 ערך זידיטשוב הרה"צ נדפס ש"ב צ"ל ש"ג).

- (11 חסר ערך גרונם ש. ע' ש"כ.
- (12 חסר ערך וויטל חלים ע' ש"ל.
- (13 חסר ערך רשב"צ ע' של"ט.

מפתח מקומות

- (1 ערך כפר חב"ד חסר ע' קכ"ו.
- (2 חסר ערך צרפת ע' ר"ב.
- (3 ערך ירושלים חסר ע' ר"ב, ע' רל"ב, ע' רס"ד.
- (4 ערך תו"ת לוד חסר ע' רל"ז.
- (5 ערך שיקאגא חסר ע' רכ"ה, ע' שס"ב.
- (6 ערך ליובאוויטש חסר ע' רפ"ח.
- (7 חסר ערך קטמון ע' שנ"א. או עכ"פ הי' צריך להביאו בערך ירושלים.
- (8 חסר ערך איטליא ע' שנ"ו.

מפתח ענינים

- (1 ערך דידן נצח חסר ע' קנ"ט, ע' רל"ח.
- (2 חסר ערך עצבניות ע' רע"ט.
- (3 חסר ערך עקירת שיניים ע' שי"ט או עכ"פ הי' צריך להופיע בערך רפואה.

ע' ש"כ שו"ה כן כתוב ואם מקור לכאורה צ"ל והם.

ע' רל"ז בשו"ה ישנה טה"ד כתוב ס' המנהדרים חב"ד וכמובן שצ"ל המנהגים.

הת' ישראל פראנקפורטר
- תות"ל 770 -

ד. באג"ק ח"א בתחילתו יש מכתב דכ"ק אדמו"ר שליט"א אל הגאון הרוגוצובי ושם כותב כ"ק אד"ש תוארים על גאון הנ"ל:

"כבוד הרה"ג . . בקי בחדרי התורה אוצר בלום גל אגוזים . . דן ומורה רב החובל בים התלמוד..." עכ"ל הנוגע לעניננו.

ויש להעיר:

בקי בחדרי התורה: ל' חז"ל-אסת"ר ב, ד.

אוצר בלום וגל אגוזים: גיטין סז, א. ושם הוא בשינוי הסדר וכ"ה גם באדר"ב פ"ח.

וי"ל טעם לשינוי הסדר מהמובא שם - ובהקדם הפי' ד"אוצר בלום" שהוא אדם שיש לו כל הענינים דתורה הן בהלכה והן באגדה, באופן מסודר כל ענין על מקומו. הפי' ד"גל אגוזים" הוא אדם שכששואלין אותו באיזה ענין מביא ממדרש והלכה וכו' וכו' כגל אגוזים בנפילתו שמתחיל ליפול מכל הצדדים ביחד.

ועפ"ז מובן מדוע מקדים בהמכתב "אוצר בלום" שהרי זה בא בהמשך (למ"ש לפנ"ז) "חדרי התורה" והיינו שכל חדר הוא סוג ומציאות נפרד (ובפ"ע), מהשני והוא הוא ענינו ד"אוצר בלום" כנ"ל.

ב) ביטוי יתרון של "גל אגוזים" (על "אוצר בלום") הוא דוקא לאחר שיש כבר אוצר בלום (שכל ענין הוא בפ"ע) יש בזה עוד יתרון והוספה והוא כמה שהוא גם גל אגוזים שבעת דבורו עם השני מתגלה היאך שאצלו דורש ומאחד כל חלקי התורה כמין חומר והיינו שהכל כלול

ביחד, בגלוי.

כן י"ל שזהו ע"ד ב' ענינים ד"סני ועוקר הרים".
 "אוצר כלום" הוא כמו סיני שיש לו כל הענינים מסודרים
 כל א' בפ"ע. משא"כ "גל אגוזים" הוא כמו "עוקר הרים"
 (חריפות) ולכן מצד חריפותו געפינט ער בכמה ענינים
 סברא מסוימת והיינו שבסברא פרטית שפיגעלט זין אפ
 בכמה ענינים שבתורה הן בהלכה והן באגדה וכו' וכו'
 ולכן נעשה אצלו כמו גל אגוזים, בנפילתו. (ויש להעיר
 עד"ז משיחת אחש"פ תשל"ו ע"ד א' מהענינים שמוצאים אצל
 הרוגוצובי שכל ענין או סברא נעשה כמו ענין כללי
 והיינו שמוצא ענין זה ומושכל זה בכמה ענינים שבתורה
 ועי"ז נעשה כל התורה מציאות אחת).

דן ומורה: ראה סנהדרין ה, א: יורה יורה ידין
 ידין. ומה שכאן שינה כ"ק אד"ש הסדר (מתחילה "דן"
 ואח"כ "יורה") י"ל ע"פ המבואר (בגמ' שם) במעלת דן
 יחידיו שלא לכל אדם ניתנה כח זה ולכן - י"ל - מקדים
 בזה ועי"ז מודגשת יתרון מעלתו ביותר.

ים התלמוד: ראה שהש"ר ה, יב: תלמוד שהוא כים
 הגדול.

בסיום המכתב: "צרוף מרקא לתשובה" ולהעיר ע"ד
 ההלכה ממ"ש בשד"ח כרך עשירי ע' [4200] סי"א: וכן יש
 בזה לשאול. . שאלה בדבר המארכים ששולחים השואלים
 להשיבם, אם יש החשש דעינוי הדין אם מעכב מלהשיב ובאם
 אין ברצון המשיב להשיב אם יש בה חשש גזל דמי המארכים
 או לא.

הרב מיכאל אהרן זעליגזאן
 - ר"מ במתיבתא -

חסידידות

ה. בקונטרס כ"ף מנחם אב"ה תשמ"ח בהערה 11 שם, וז"ל:

בשו"ע אדה"ז או"ח תסמ"ו ש(דוקא) בשבת חסרים ל"ג ברכות ו"צריך למלאותן בפירות ומיני בשמים", משא"כ ביום התענית ישנם ק' ברכות (כלי השתדלות). אבל, זהו כל בשו"ע שם מונה "ברכת יראו עינינו בתפלת ערבית וב' ברכות על כוס שבברכה"ז בסעודת הלילה. ומזה, דאלו שאינם נוהגים בזה - גם ביום התענית צריכים השתדלות להשלים מאה ברכות, עכ"ל.

ויש להעיר, שם באותו סעיף בשו"ע מונה גם ב' ברכות של תפילין (במנין של המאה ברכות שאומרים אף ביום התענית), ולא שנוהגים לברך רק ברכה א' צריכים השתדלות להשלים גם ברכה זו.

ולכאורה גם לאלו שאין נוהגים לברך על הכוס, (שחסרו להם שתי ברכות אלו) אם רוצים לנהוג כן ביום זה, יכולים, ואף אם אינם רוצים לנהוג כן גם ביום זה, עכ"פ יכולים לשתות כוס לין ולברך ב' ברכות, משא"כ בנוגע לב' ברכות של תפילין, שצריכים השתדלות של ברכה אחרת לגמרי.

הרב וו. ראזענבלום
- תושב השכונה -

ו. בלקו"ת תחילת פרשתנו נדפס ד"ה אתם נצבים. מאמר זה נמצא ג"כ בשנינולים ותוס' ביאור כו': בסידור עם דא"ח שער האלול (רלא, ב). סה"מ תקס"ב ח"ב ע' תקכה.

[ג' מאמרים הנ"ל הם שלשה הנחות מאותו המאמר שנאמר ע"י אדה"ז בש"פ נצבים תקס"ב. ובסידור הוא רשימת כ"ק אדמו"ר האמצעי, בסה"מ תקס"ב רשימת הר"מ בן אדה"ז [ובסוף הביאור שם ס"ע תקלב ואילך נמצא אריכות יותר מאשר בסידור. אמנם בד"כ הנחות כ"ק אדהאמ"צ הם באריכות יותר], ובלקו"ת הוא רשימת מהרי"ל אחי אדה"ז].

וכן נמצא המאמר באריכות בס' מאמרי אדהאמ"צ דברים ח"ג בתחילתו [ושם בשולי העמוד כמה הערות מכ"ק אדמו"ר שליט"א]. והגהות על המאמר באוה"ת עה"פ. ובאוה"ת-סידור בד"ה אשר כרת את אברהם (ע' ל ואילך) מביא לשון הלקו"ת והסידור כאן בענין כריתות ברית וכותב ע"ז הערות רבות.

תוכן המאמר נמצא ג"כ בסה"מ תרנ"א ע' מד ואילך. סה"מ תרנ"ג ע' קמד ואילך [ובכ"מ שם מביא לשון ס' מאמרי אדהאמ"צ הנ"ל בתוס' הגהות]. וכן בסה"מ: תשל"ד. תשל"ח. תשל"ט (מאמר הב'). תשמ"א. תשמ"ב. תשד"מ. וראה לקו"ש ח"ד ע' 1141. ויש לעיין גם ד"ה אתם נצבים תרל"א ותר"פ [ע"פ הרשימה].

[ונמצאים עוד מאמרים ע"פ אתם נצבים, בסה"מ תש"ז, ועוד. וכאן צויינו רק אלו השליכים ללקו"ת].

*

בלקו"ת שם אח"ז נדפס ד"ה כל המצוה. [ונת' ע"ד מאמר זה בשיחת אור ליום ו' עש"ק שבוע זו]. מאמר זה נמצא בשינויים וביאורים כו': בסה"מ תקס"ה ח"ב ע' תתעו וע' תתקלה. אוה"ת נצבים עה"פ. סה"מ תרכ"ו ע' רעה. סה"מ תרל"ח. בסה"מ תקס"ה שם (ע' תתפב-ג. תתפה. תתקנ) נדפסו הגהות וקיצורים על המאמר מאדמו"ר מהורש"ב נ"ע. וכן נאמר מאמר זה בתוס' בלאור כו' בהשנים: תשכ"ו. תשל"ל.

בס' מאמרי אדהאמ"צ דברים ח"ג ע' תשעו נדפס ד"ה כל המצוה [והוא דרוש אחר מיוסד על ד"ה כל קרוב שבלקו"ת פרשתנו - משנת תקס"ג]. ושם בתחילתו אריכות ע"פ כל המצוה דקאי על מצות התשובה. וכן נמצא אריכות ע"ז בד"ה כל המצוה בסה"מ תרע"ג ע' רפט. וראה גם ד"ה זה בסה"מ תרס"ו ע' שמא. ובסה"מ תשכ"ג. ותשכ"ח.

*

בלקו"ת שם (נ, ב) נדפס ד"ה כל כארץ. מאמר זה הוא הנחת כ"ק אדהאמ"צ [כי הוא דומה ללשון ד"ה זה בסה"מ תקס"ו שנדפס מגוכי"ק אדהאמ"צ].

ויש בזה משום חידוש, כי רוב מאמרי הלקו"ת הם

הנחות המהר"ל. זיש עוד מאמרים בלקו"ת שהם הנחות כ"ק אדהאמ"צ, ויצוילנו בעז"ה בא' הגליונות הבאים.

*

ז. באוה"ת נצבים ע' א'רסב ז"ל: וזהו ל' פסוקי מלכיות שממלכיות דע"ס דז"א נעשה ט"ס דמל' כמ"ש בתורה א' כעת אינני יודע המקום. ע"כ.

והוא לשון שאינו רגיל אצל אדמו"ר הצ"צ.

ועד"ז נמצא בסה"מ תרמ"ז ע' קנ זז"ל: וכמדומה שנמצא באיזה דרוש ההפרש בין חידה למשל ואינני זוכר באיזה דרוש. ע"כ. ועצ"ע.

הרב אליהו מטוסוב
- תושב השכונה -

ח. בגליון מס. תנג אות לב העיר הרב שלום ח. במ"ש בלקו"ת ר"פ ואתחנן "להבין מהו החילות וכי לא הי' הרבה נסים כגון קריעת ים סוף ויציל"מ ומ"ת ומלחמת עמלק וכיוצא בהם ואיך שיך לקרות כל זה התחלה בלבד" - אמאי נקט קריעת ים סוף לפני יצי"מ. עכת"ד.

ולכאורה יש להוסיף על קושיתו דגם בשנים האחרונים נקט שלא כפי הסדר, דמלחמת עמלק קדמה למתן תורה.

ואולי יש לומר בזה, ובהקדם:

ברש"י (בפירוש השני) פירש ד"החילות" קאי על מלחמת סיחון ועוג, אמנם בלקו"ת כאן משמע שמפרש ד"החילות" קאי על כל הנסים והנפלאות שהיו עד עתה, שע"ז אמר משה "אתה החילות להראות את עבדך את גדלך ואת ירך החזקה גו'". והנה נקט כאן ב' לשונות, "גדלך" ו"יך החזקה", דלפני פשוטו הם ב' ענינים. ונראה לומר ש"גדלך" קאי על גדולתו של הקב"ה המתבטאת ע"י השפעת הטוב באופן נסי (וע"ד מ"ש רש"י בפירוש הראשון - זו מדת טובך), ו"יך החזקה" קאי על זה שמנצח את המנגדים באופן נסי, ובלשון החסידות הלינו חסד וגבורה [ואולי

כנגד זה סיים בפסוק "אשר לעשה כמעשיך וכגבורותיך", ב' ענינים]. ולכן נקט בלקו"ת כסדר הזה, כי מונה כאן ב' אופנים בצירוף ב' ענינים אלו ("גדלך" ו"ידך החזקה"), ומונה כ"א מהם לפי הסדר בקרא, תחילה הענין החיובי ולבסוף הענין דמלחמה וניצוח: "קרעת לס סוף" הוא נס של גילוי אלקות (גדלך) וניצאת מצרים הוא נס של בלטול המנגד (עשר מכות וסופן מכת בכורות), וכן מתן תורה ענינה גילוי אלקות (גדלך) ומלחמת עמלק ענין של ניצוח המנגד (ידך החזקה). ואם שגיתי אתי תלין משוגתי.

*

ט. שם אות לא העיר הרב א.מ. במה שהובא בחסידות בכל מקום הדוגמא לענין ההודאה מלשון הגמרא "מודים חכמים לר"מ", ולא הובא מלשונות אחרים כגון זה (מודים לר"י או לר"ג וכיו"ב).

ואולי יש לבאר זה בהקדם שאלה בהבנת הענין. דהנה מבואר בלקו"ת פ' דברים (א, א) שהביא בהערה שם וז"ל: "וע"ז אנו אומרים מודים אנחנו כו' ההודאה היא מרחוק דהיינו שבעצמו אינו אצל וסמוך לזה שמודה אלא בבחי' אמונה" עכ"ל. ועד"ז מבואר בכ"מ בחסידות שם הובאה הדוגמא ד"מודים חכמים לר"מ". ולפאורה אינו מובן, דהרי לפי פשוטו כשאומרים מודים חכמים לר"מ (וכיו"ב) מנא לן שמודים לו בבחי' אמונה, הרי מסתבר יותר לומר שמודים לו משום שמסכימים עמו בפרט זה ע"פ שכלם, מכיון שמבינים בשכלם והבנתם שהצדק עמו. ואדרבה, מבואר בכ"מ בשיחות כ"ק אדמו"ר שליט"א (לקו"ש חכ"א יתרו. ועוד) שגם כשיש מחלוקת בב"ד וההלכה כדעת הרוב, אין זה מספיק שהמיעוט זבטל דעתו, אלא צריך להסכים בשכלו לדעת הרוב. וא"כ מנא לן שמודים חכמים לר"מ היינו הודאה בבחי' אמונה וביטול. ויש לומר שלכן הובא בחסידות הדוגמא מר' מאיר דוקא, שעליו ארז"ל (עירובין יג, ב) שלא זכלו חבריו לעמוד על סוף דעתו, וא"כ אי אפשר לומר שזה שהודו לו הוא ענין של הבנה והשגה ממש, שהרי לא זכלו לעמוד על סוף דעתו, ושוב הוי ראי' דמודים היינו הודאה.

הרב נחום ראבינאוויטש
- ברוקלין נ.י. -

פ ש ו ט ו ש ל מ ק ר א

י. בפירש"י ד"ה לעשן אף ה' (כט, יט): ע"י כעס הגוף מתחמם והעשן יוצא מן האף וכן עלה עשן באפו (ש"ב, כ"ב) ואע"פ שאין זו לפני המקום הכתוב משמיע את האזן כדרך שהיא רגילה ויכולה לשמוע כפי דרך ארץ, עכ"ל.

ענין בפירש"י בפרשת בשלח ד"ה וברוח אפיך (טו, ח): היוצא משני נחירים של אף דבר הכתוב כביכול בשכינה דוגמת מלך בשר ודם כדי להשמיע אוזן הבריות כפי ההוה שיוכלו להבין דבר כשאדם כועס יוצא רוח מנחיריו וכן (תהלים יח) עלה עשן באפו וכן (איוב ד) ומרוח אפו יכלו וכו', עכ"ל.

וצריך להבין:

(א) תוכן הכללי של פירש"י היא שוה בפרשתינו כמו בפרשת בשלח, ומזה שרש"י פירש בפרשתינו ענין זה **עוד פעם** נראה לכאורה שלא סמך על מה שפירש שם.

ולפי זה אינו מובן למה **משנה** רש"י בשני פירושו
אלו:

1) בפרשתינו **מקדים**: "ואע"פ שאין זו לפני המקום", משא"כ בפרשת בשלח אינו מקדים שאלה זו.

2) בפרשתינו מפרש רש"י **בקיצור**: "הכתוב משמיע את האזן כדרך שהוא רגילה ויכולה לשמוע כפי דרך ארץ".

בפרשת בשלח: מפרש רש"י **באריכות**, ואינו אומר בקיצור (כמו בפרשתינו): "הכתוב משמיע", אלא **מאריך**: "דבר הכתוב כביכול בשכינה דוגמת מלך בשר ודם" (**ומתחיל** בנוגע **למלך בשר ודם ומסילים**: "כשאדם כועס" וכו').

3) בפרשתינו, אומר רש"י: "משמיע את האזן כדרך שהיא רגילה ויכולה לשמוע", ובפרשת בשלח: "כפי ההוה שיוכלו להבין דבר".

(ב) למה לא הביא רש"י ראי' בפרשת בשלח מפסוק זה שבפרשתנו.

(ג) למה שם הביא ראי' גם מאיוב, משא"כ בפרשתנו מסתפק רק בראי' אחד.

(ד) בכמה חומשים ראיתי הציון להפסוק שהש"י מביא ("עלה עשן באפוי") בפרשת בשלח הוא (מתהללם יח) ובפרשתנו הוא (מש"ב, כב).

פסוק זה נמצא הן בתהלים, והן בש"ב וצריך להבין למה במקום אחד הביא הציון מתהלים ובמקום השני מש"ב.

וצריכים לברר אם זה בכוונה, או רק טעות וכדומה, (מעשה ידי המדפיסים ו"הבחור העצער").

ואם נאמר שציון שבפרשת בשלח הוא שלא בדיוק וכוונה, יהי' מתורץ למה הביא רש"י ראי' מפסוק זה קודם לפסוק שמביא מאיוב.

*

יא. בפירש"י ד"ה העדתי בכס היום את השמים ואת הארץ (ל, יט), פירש"י אריכות גדולה.

עיון בפרשת ואתחנן בפירש"י ד"ה העידותי בכס (ד, כו): הנני מזמינם להיות עדים שהתירתי בכס, עכ"ל.

וצריך להבין:

(א) למה לא פירש"י שם כל האריכות שפירש בפרשתנו. וצריכים לומר שדוק בפרשתנו יש הכרח לזה, משא"כ שם.

(ב) אף שפירש כל האריכות הזה, לא פירש מה שפירש בפרשת ואתחנן: "הנני מזמינם להיות עדים וכו'". שמזה משמע שבפרשתנו אין הכרח לפירוש זה.

הרב וו. ראזענבלום

- תושב השכונה -

נ ג ל ה

יב. עיין בשו"ע אדה"ז הלכות ראש השנה סימן תקפב סעיף ב, וז"ל שם באמצע הסעיף:

דבכל השנה הצדקה עיקר ולכך הקדימוהו למשפט אבל בימים הללו המשפט עיקר ולכך אין מזכירין צדקה כלל, עכ"ל.

וצריך להבין:

א) למה כל השנה מזכירין בברכה זו בין מה שהוא עיקר (צדקה) וגם מה שאינו עיקר (משפט), משא"כ בעשרת ימי תשובה מזכירין רק העיקר, ומה שאינו עיקר אין מזכירים כלל.

ולכאורה למה אין אומרים "מלך אוהב משפט וצדקה".

ב) אנו אומרים בימים אלו כמה וכמה תפלות ובקשות שהמשפט יהי' בחסד וברחמים, ולדוגמא, באבינו מלכנו: "עשה עמנו צדקה וחסד", וכן אנו אומרים: "עשה צדקות עם כל בשר". "אל תבא במשפט עמנו כי לא יצדק לפניך כל חי", וכן עד"ז כו"כ תפלות ובקשות, עד שגם אפילו בתפילת שמונה עשרה הוסיפו כמה בקשות שתוכנם הוא שהקב"ה יתנהג עמנו בחסד וברחמים ולא בדין.

ולפ"ז לכאורה אינו מובן למה השמיטו תיבת "צדקה" לגמרי. ובפרט, שכנ"ל היו יכולים לומר: מלך אוהב משפט וצדקה.

הרב וו. ראזענבלום
- תושב השכונה -

ש ו נ ו ת

יג. בספר "תולדות חב"ד בארץ הקודש" (ש"ל לאחרונה בעריכתו המצויינת של ידידי הרש"ב שי' לוינ), בע' 21 הוכיח שבתקופת הרמ"מ מוויטבסק עדיין לא היתה שיטת חב"ד מבוררת ומוגדרת די צרכה עד שהי' מקום לחלוקי דעות בזה, ועדיין לא הי' הבדל ברור בין חסידות חב"ד לחסידות הכללית. ומוכיח את זה מהתנגדותו של הרה"ק הר"א מקאליסק בשנת **תקס"ג**, אף שבשנות תק"מ הוא הי' עם הרמ"מ שצוה להחסידים להדבק בדרך אדה"ז.

והנה לפענ"ד אי אפשר להוכיח זאת מהתנגדותו של הר"א מקאליסק בשנת תקס"ג. ובהקדם בקצרה סדר השתלשלות הדברים בהתנגדות הר"א מקאליסק (ומוסבר בארוכה בספרו פרק ד' וה'): תחלת התנגדותו היתה לאחר הדפסת התניא, ובהמשך לזה כתב כמה אגרות נגד שיטת אדה"ז בהפצת תורת החסידות, ולאחרי שעה לו אדה"ז - הודה לדבריו ושלח את אגרותיו **בתקס"א** - שבטלה דעתו הראשונה בזה, ועורר את החסידים שילכו בדרך של אדה"ז, שהיא היא העבודה האמיתית שקבלנו מרבותינו הקדושים.

ומה שגבה טורא בשנת תקס"ג הרי **מפורש** באגרות אדה"ז והרלו"צ מברדיטשוב - שכ"ז הוא **מהלה"ר** שקבל שהביא בסופו של דבר גם להתנגדותו לשיטת החסידות של אדה"ז, שמשמע מזה שלולא זאת - לא הי' מנגד לשיטת אדה"ז. לא אאריך בזה יותר, וכפי שכבר כתב בית רבי שמחלקותם לא היתה פשוטה, ועי"ש בארוכה, ואכ"מ.

אך עכ"פ אי אפשר להוכיח **מכאן** שבתקופת הרמ"מ עדיין לא היתה שיטת חב"ד מבוררת ומוגדרת די צרכה כי אלו מהתלמידים שהתנגדו לשיטת אדה"ז, החלה התנגדותם כבר בשנת **תקל"ט**, כדלקמן. דהיינו שכבר אז הי' חילוק גדול בין שיטת אדה"ז לשיטת שאר תלמידי המגיד (ראה אג"ק אדמו"ר מהור"צ ח"ב ע' שכא אודות החידוש במאמרי אדה"ז משנת **תקל"ה**) עד כדי כך ששיטתו הביאה להתנגדות מצדם וכו'. ואלו שצידדו בדרכו של אדה"ז הלכות אתו לאורך כל הדרך כדוגמת הרלו"צ מברדיטשוב, חוץ מאלו שהלכו עם הר"א מקאליסק כנ"ל. ברור שהי' הבדל בין אופן הפצת המעיינות בשנת תק"מ לאופן ההפצה שלאחרי פטרבורג. אבל **שיטת חב"ד שיוסד** בשנת **תקל"ב** כדלקמן (כמפורש בראשי

פרקים לתולדותיו, שנערכו ע"י כ"ק אדמו"ר מהורלי"צ) היתה כבר אז שיטה מגובשת כל צרכה. והי' הבדל ברור בין חסידות חב"ד לחסידות הכללית. ולא כמו שכתב בזה במבוא.

*

בהמשך להנ"ל מסיק שהרה"ק הרלוי"צ מברדיטשוב הי' בתחלה נגד שיטת אדה"ז בתורת החסידות. וכך כותב: והרי אנו רואים שבעת שגבה טורא בין הרה"ק הר"א מקאליסק לבין כ"ק אדמו"ר הזקן [בשנת תקס"ה] הוחלפו השיטות בין הרה"ק הר"א מקאליסק שיצא לחלוק על שיטת חב"ד ובין הרלוי"צ מברדיטשוב שעמד להגן על שיטת כ"ק אדמו"ר הזקן, אף שבשנה שלפנינו [תקמ"ב] הי' הר"א מקאליסק יחד עם הרמ"מ מוויטבסק, והרלוי"צ לא הי' בין אלו שהרמ"מ מוויטבסק הורה לחסידיו להדבק בדרכיהם.

ואני מתפלא כאן מאד, האם בזה שהרמ"מ לא כללו בין המנהיגים זוהי הוכחה "מדעית" שהי' נגד שיטת חב"ד של אדה"ז?!

והרי בהמשך המבוא מעתיק מכתבו של הרלוי"צ המדבר בשבחו של אדה"ז, וכותב מפורש שמי שאיננו הולך ע"פ דרכו של אדה"ז אינו הולך לפי הדרך של הרב המגיד, וכל המתרעם על דרך זה כאלו מתרעם ח"ו על כבוד הרב המגיד. ומכתב זה כתבו בשנת תקס"ה, בתקופה הזוהרת של הפצת תורת החסידות בכל התפשטותה, ונבדלה דרכו מדרכם של שאר תלמידי המגיד כולל דרכו של הר"א מקאליסק. ואין שום סברא שבתקמ"ב בעת שהפצת תורת החסידות של אדה"ז עדיין לא היה בהתפשטות כזאת והיתה קרובה יותר לדרכם של שאר תלמידי המגיד, שביניהם הרלוי"צ - הנה אז יהי' הרלוי"צ נגד שיטת אדה"ז!

איפכא מסתברא, מקבל אצלי יותר התנגדותו של הר"א מקאליסק משנת תקנ"ז, אף שבתחלה אף הוא הלך בדרך זו, כי לא נתקבל אצלו שיטת אדה"ז לאחר תקנ"ז שהתחיל אז אופן חדש בלימוד החסידות וכו'. אבל לומר, כפי שכותב במבוא, שבעת ששיטת הפצת החסידות של אדה"ז היתה עדיין מאופקת יותר, הי' הרלוי"צ נגד, ובעת שאדה"ז גילה את שיטתו בכל ההתפשטות - הי' בעד, אתמהא?!

ובאמת מצאתי מפורש בספר התולדות אדה"ז (ע' פ'),

מסופר שם בארוכה אודות אסיפה של תלמידי המגיד. כנראה לערך בשנת **תקל"ט** ואדה"ז הרציא שם כפרטיות את דרכו בהפצה וכו' והרבה מתלמידי המגיד ראו בדרכו נטי' מהדרך הסלולה לפי קבלתם. ואדה"ז הצטער מאד מהניגוד הפנימי נגד שיטתו, אך נוחם מצא בכך שאחדים מחביריו החזיקו בדעתו הקדושה. ואחד מהם הי' הרלוי"צ! ומזה משמע **מפורש** שהרלוי"צ הי' **תמיד** בעד שיטת אדה"ז בהפצת תורת החסידות.

ובעצם הענין מה שדורש במבוא "עיון עמוק" בזה שהרמ"מ לא בחר בעוד ג' תלמידי המגיד שהיו באותה שעה ברוסיא, כמנהיגי עדת החסידים, לפענ"ד דרוש עיון עמוק **להיפך** למה בחר בעוד ב' מנהיגים ולא בחר באדה"ז עצמו?

כי לפי עדותו של הרמ"מ בעצמו (ראה ספר התולדות אדה"ז ע' מח. וש"נ) על אופן הקבלה של אדה"ז מהרב המגיד, וז"ל: "כולנו קבלנו ממעיין אחד, ואחדים מאתנו זכו גם לקור המעין, אבל הרוב קבלו רק המקיף דמקיף, והוא - רבינו הזקן קבל המקיף והפנימיות דפנימיות". ובמיוחד שבמשך הזמן כפף הר"ב מליובאוויטש ראשו בפני אדה"ז וקבלו לרבי אף שהי' **מבוגר** ממנו וע"פ הוראת הרמ"מ גם הוא נבחר ביחד עם אדה"ז כמנהיג. מ"מ בעת שהכיר בגדולת אדה"ז - קבלו לרבי. הרי לפי"ז דורש עיון למה לא בחר **לכתחילה** את אדה"ז כמנהיג יחיד?

כן ידועה עדותו של הרלוי"צ (סה"ת ע' רנז. וש"נ): כולנו אכלנו מתוך קערה אחת אך ה"ליטאלי" הזה (רבינו הזקן) לקח את השמנונית ואת העיקר [בזה יש לומר בדרך אפשר מה שהרלוי"צ לא הנהיג את עדתו בשיטת חב"ד, אף שהי' בעד שיטת אדה"ז ויצא להגן עלי', היות ולא קיבל באותו האופן שקיבל אדה"ז. אבל מכאן ועד להיות מנגד לשיטת אדה"ז - הדרך רחוקה!].

ואדה"ז בעצמו הסביר הטעם למה מגלה הוא יותר משאר תלמידי המגיד (סה"ת ע' קיט): הרב מגלה לתלמידו ע"י לבושים, ולכן תלמידי רבנו הרב המגיד שקבלו תורתם על ידי לבושים - גילו ג"כ ע"י לבושים. אך הוא קיבל מהרב המגיד יחד עם בנו הקדוש המלאך רבי אברהם, והאב מגלה לבנו הפנימיות והעצמיות שלא על ידי לבושים, והוא קבל ג"כ שלא ע"י לבושים, ולכן מגלה הוא גם שלא על ידי לבושים.

כן מפורסמת אגרת הרמ"מ דשנת תקמ"ח, שמפני אריכות האגרת לא אעתיקה כאן, (נעתקה בחלקה בספר תולדות חב"ד בארה"ק ובשלימותה בבית רבי). ותוכנה שהרמ"מ עורר את החסידים ברוסיא שיקבלו רק מאדה"ז ומפליא באגרת זאת את ההשפעה של אדה"ז על שאר תלמידיו המגיד בלשונות חריפים מאד.

הרי נראה ברור מילולו שרק אדה"ז ראוי לאיצטלא קדושה זו, וא"כ דורש עיון (לא כמו שכותב ידידי - למה לא בחר בעוד ג' תלמידים כמנהיגים, אלא) למה בחר בעוד ב' תלמידיו המגיד ולא באדה"ז לבדו?

אך מיהוא זה ואיזהו שיערב לגשת אל הקודש ולשפוט את סיבת הרה"ק הרמ"מ.

אולי יש לומר בדרך אפשר, כי לאחר ניסעתו של הרמ"מ לארה"ק בשנת תקל"ז עדיין הי' אדה"ז צעיר בשנים לפ"ע איצטלא גבוהה זו, ולכן בחר בעוד ב' תלמידים הקשישים והחשובים ביותר, כעוזרים, באופן עראי כדלקמן, שהרי"ב מליובאוויטש גם קיבל מהבעש"ט, והר"י מפאלצק הי' מגדולי וקשישי התלמידים של המגיד, ולראי' ע"ז, שבעת שהרי"ב כפף את עצמו לאדה"ז לא מצינו שהרמ"מ יעודדו ויפציר בו להמשיך בהנהגה, בדוגמת הפצרותיו אל אדה"ז.

ובאם זה נכון, יובן ג"כ מה שלא בחר בג' תלמידים האחרים שהיו באותה שעה ברוסיא, כי שניים מהם הרלו"צ והר"ש מקארלין היו בגילו של אדה"ז (והרח"ח מהמדורא ולא עלה בידי לע"ע לברר). אך בזה יש לפתור במדה מסוימת את ה"עיון העמוק" שדורש ידידי.

והנה כל זה כתבתי להניח דעתו של ידידי, בהמשך להשערתי אודות אופן מינוי שלשת חכמי ההנהגה שרק בתקמ"ב הכתיר הרמ"מ את השלשה כמנהיגי החסידות. אך באמת לפי המסופר בסה"ת לאדה"ז ע' פב. ובכ"מ. התמונה שונה לגמרי:

בשנת תקל"ז באסיפת החבריא קדישא נתמנה אדה"ז למסדר הכללי לשמן חמש שנים (וזוהו בנוסף על אסיפת תקל"ו שאז ג"כ נתמנה למסדר הכללי. אלא שסדר זה נהג

כנראה רק לערך שנה, שאז יצא בדרכו לנסוע לארה"ק). ומה שבחרו באדה"ז לתפקיד זה, הנה בנוסף על מעלותיו וכו', הוא כנראה גם בגלל שהרמ"מ בחר בו **כממלא מקומו** בעלותו לארה"ק.

בשנת תקל"ט לערך נעשה פירוד פנימי בין החבריא קדישא באופן הפצת תורת החסידות, ואז שלח את הר"י מפולוצק שהי' שד"ר באותה שעה, **שיתחבר ביחד עם הר"ב מליובאוויטש** שהיו מחשובי התלמידים - אל אדה"ז, ואתם עם כל בני החבריא קדישא שמחזיקים בשיתט אדה"ז - **להכריע** את המיעוט המנגד. שבצירוף שני צדיקים אלו מכח חשיבותם המקובלת על כל תלמידי המגיד **בכחם** להכריע - כשיתט אדה"ז.

שמזה נראה בדרך אפשר, שכבר **מתחלה** הי' אדה"ז המנהיג **העיקרי** ושני הצדיקים נבחרו ע"י הרמ"מ **כעוזריו**, **לחזק** את מנהיגותו של אדה"ז בין החבריא קדישא, בנוסף על זה **ששתם ביחד** כבר ניהלו עד עתה את המעמדות.

ועפ"ז לא קשה מעיקרא למה לא הכתיר את שאר שלשת תלמידי המגיד שהיו באותה שעה ברוסיא, כי הרמ"מ לא **הכתיר** את הר"י והר"ב כמנהיגים, אלא **בחר** בהם **כעוזרים** בהנהגה, מטעם הנ"ל. ומטעם זה גופא אין מקום לבחור בשאר ג' התלמידים!

ורק אדה"ז נכתר כמנהיג ע"י הרמ"מ כבר בשנת תקל"ז כממלא מקומו - בעת ניסעתו לארה"ק, (והר"י מפולוצק הי' בין העולים!) בנוסף על זה הוא גם נבחר ע"י החבריא קדישא כמסדר הכללי.

ועפ"ז מובן מה שכל האגרות של הרמ"מ משנת תקמ"ב-תקמ"ז אל **החסידים** בענין ההנהגה, לא נכתבו **ביוזמתו** אלא כתוצאה ממעשה החסידים שהלכו לצדיקים וואהלין - שאם נאמר שהרמ"מ הכתירם כמנהיגים - הי' צריך לשלוח בעצמו הודעה ע"ד ההכתרה אל החסידים כפשוט ולא לחכות למעשה החסידים. כי כלפי הרמ"מ הי' אדה"ז המנהיג העיקרי והכללי מאז ומקדם, ולכן לא ראה לנחוץ לכתוב ע"ד זה. ושני הצדיקים נבחרו ע"י רק לעמוד לצדו של אדה"ז, ולהכריע בין תלמידי המגיד.

ורק כשקבל את הידיעה שהחסידים נוסעים לצדיקים וואהלן דהילנו שהיו כאלו שהתלבטו עדיין אודות מנהיגותו שלא אדה"ז, שכנראה נגרם בגלל ההתנגדות הפנימית של תלמיד המגיד נגד שיטת אדה"ז, שזה פגם במעמדו כמנהיג. כתב הרמ"מ לראשונה בתקמ"ב את האגרת אל החסידים - שיתדבקו דוקא באלו השלשה שברוסיא.

אך בנוסף לזה שכל אגרות אלו נכתבו בנוסח של הצעה ובקשה שיתקרבו אל הצדיקים. משא"כ באגרת דתקמ"ח שבה דובר רק על מנהיגותו של אדה"ז לבדו, סגנון המכתב הי' שונה לגמרי, שנכתב בלשון של פקודה שיקבלו את אדה"ז לרבי "כי אותו משחנו להיות מורה צדק במדינתם", והביטולים החריפים (שבד"כ לא הי' זה סגנון הרמ"מ שהתנהג בענוה ושפלות וכו', שכ"ז מורה שיצא מגדרו הרגיל - להחליט את מנהיגותו הבלעדית של אדה"ז), שסוף מעשה מלמד על המחשבה תחלה - שאדה"ז הי' המנהיג העיקרי (כמובן גם משאר הלשונות והביטולים באגרת זו) -

הנה גם מאגרת זו עצמה הראשונה דתקמ"ב מוכח מתוכה שהעיקר מבין השלשה הי' אדה"ז (אף שכתבו באחרונה, הי' כנראה בגלל היותו הצעיר שביניהם):

בנוגע להר"י מפולוצק הנזכר ראשונה - הרי באותה שעה הי' רק באופן עראי ברוסיה בתור שד"ר, ומקום מושבו הקבוע הי' בארה"ק, וא"כ מוכרח לומר שנבחר ע"י הרמ"מ - רק באופן עראי [ועפ"ז מובן בדרך אפשר מה שמבדיל באגרת את הר"י בפ"ע ואת הר"ב ואדה"ז - כוללם ביחד" ועד"ז יש חילוק גדול ב"תוארים" שכותב על הר"י שהם שלא בערך ה"תוארים" שכותב על הר"ב ואדה"ז!].

ובנוגע להר"ב מליובאוויטש, הנה לאחר שכותב את שמו, מוסיף גם את "תוארו" הרשמי - "מגיד מישרים דק' לובאוויטש" ולא הוסיף גם שהוא "המו"צ" שם אף שהי' רגיל להקרא בנוסח זה בכמה מקומות, שבזה הדגיש במפורש שאף שמבקש מהחסידים להתקרב אל הר"ב ולקבל ממנו, מ"מ נשאר הוא במעמדו הקודם - מגיד מישרים דק' לובאוויטש!", ולא כמנהיג כללי.

ואילו בנוגע לאדה"ז לא הוסיף שהוא המגיד מליאזנא, שהי' תוארו הרשמי של אדה"ז באותה שעה, ובשם זה הי' מפורסם אז, וכתב בסתם "הרב מוהרש"ז", כלומר -

המפורסם לכל, ואין צורך לכתוב את תוארו ומקום מושבו, שהי' דבר הרגיל בניסוח האגרות בשנים ההם - הלא דבר הוא!?

ובודאי כ"ז הוא **במכוון**, כי אדה"ז הי' מאז ומקדם מנהיגה העיקרי של עדת החסידים בכל רוסיה הלבנה וליטא, ולכן אין מקום להזכיר באגרת זו שהוא גם "המגיד מליאזנא"!

הרי רואים ברור שכבר באגרת **הראשונה** הדגיש הרמ"מ ברמז - אבל ברור - את **מעמדו** של אדה"ז בין השלשה.

ובנוגע לשאר האגרות, אנו רואים דבר פלא: באגרותיו **לחסידים** דשנת תקמ"ג ותקמ"ז שתוכנם הוא רק בענין ההנהגה לא מוזכר במפורש שמם של הרי"ב ואדה"ז רק ברמז, ואולי יש לומר כנ"ל - כי אז הכיר כבר הרי"ב בגדולת אדה"ז ורצה לקבלו כרבי, ובודאי כתב ע"ז להרמ"מ, אלא היות ואדה"ז עדיין סירב לקבל את המנהיגות ה**בלעדית**. שהפציר בו הרמ"מ ורצה לנסוע לארה"ק, לכן לכתוב את שמו של הרי"ב לא הי' יכול כי **הסכים** על ה**תפטרותו** כמנהיג, ולכתוב רק את שמו של אדה"ז ג"כ לא הי' יכול, כי אדה"ז עדיין סירב, ולכן רק כתב **ברמז**. ואילו באגרת הר"א מקאליסק **מתקמ"ו** נזכר רק שמו של אדה"ז.

ורק באגרת של תקמ"ד שחלקה **הראשון** הוא בענין המעמדות, שבענין זה הי' הרי"ב **בראש** ההנהגה **יחד** עם אדה"ז הזכיר במפורש את שמותם ומקום מגורם, אבל בלי "תוארם" - כי בענין **המעמדות** לא נוגע תוארם הפרטי שהרי הם היו המנהיגים **הראשונים** בכל המדינה, ורק הזכיר את מקום מושבם כרגיל באגרות דימים ההם. ובחלקה השני של האגרת התחיל לדבר גם מענין ההנהגה.

שמכ"ז משמע ברור שאדה"ז הי' המנהיג העיקרי כבר משנת תקל"ז, וביותר משנת תקמ"ב. והמשך השתלשלות סדר הדברים כבר כתבתי לעיל סעיף ב'.

ומה שמוכיח במבוא, שהנהגת החסידים החלה רק בשנת תקמ"ב-ג - מאמירת הדרושים שהחל לומר בשנת **תקמ"ג** כפי שכבר ציטט שם את כל המקורות, הנה לדידי אינה ראי' כלל כי להיותו המסדר **הכללי** משנת תקל"ז במשך חמש שנים,

הרבה בנסיעותיו לכל המקומות ובליאזנא הי' בא רק לפרקים כמסופר בארוכה בספר התולדות שלו (ע' עח ואילך) ורק בתקמ"ג כשישב כבר **בקביעות** בליאזנא, התחיל להשפיע את אור תורתו **באמירת המאמרים**. וא"כ אין שום קשר בין אמירת המאמרים להנהגת נשיותו!

ואולי יש לומר שבתקמ"ג בעת שרתו **בקביעות** בליאזנא גם החלה הדרכה פנימית יותר אל החסידים וכו', ועפ"ז אפשר לפרש גם את האגרת מאדמו"ר האמצעי דשנת תק"ע שמצטט שם "אשר נפשם **קשורה** בנפשו זה יותר מכ"ה שנים".

כך נראה לי בד"א השתלשלות קבלת הנשיות של אדה"ז, ואשאר לקוראי הגליון לחוות דעתם ולהכריע ביניהם.

הרב שלום יעקב חזן
- שליח כ"ק אדמו"ר שליט"א -
רסיפה ברזיל

יד. בסה"ש תש"ב בשיחת ליל ב' דר"ה אות י"א אמר כ"ק אדמו"ר (מוהרי"ץ) נ"ע שעושה ברכה על הקאמפאט, הקינוח סעודה, אעפ"י שיש שאלה אם הברכה על התפוח בדבש בתחילת הסעודה פוטר הברכה על הקאמפאט שבסוף הסעודה מ"מ הוא כיוון בפירוש לכתחילה שלא יהי' הברכה על הקאמפאט ולכן עשה ברכה, וכן הובא בספר המנהגים.

ובספר נטעי גבריאל (על ימים נוראים) פט"ז הערה ט"ו כתב ע"ז צ"ע דלא מצינו שיהא שאלה אם אמר ברכה על תפוח בתחילת הסעודה שבודאי א"צ לעשות ברכה על קאמפאט בסוף הסעודה והניחו בצ"ע.

והנה כבר העיר ב"כרם חב"ד" תשרי תשמ"ז ב"מנהגים והנהגות" שלכאורה צ"ל בסה"ש הנ"ל פרי חדש דהרי כליל ב' עסקינן והפרי חדש אוכלין אחרי קידוש קודם נט"י (ובליובאוויטש אכלו התפוח כליל א' נמי קודם נט"י) ומ"ש בסה"ש "בהתחלת הסעודה" הלינו אחר קידוש קודם נט"י. ועצ"ע.

הת' בן ציון חיים אסטער
שליח כ"ק אדמו"ר שליט"א
- בשיבה גדולה -
לונדון -אנגלי'

לעילוי נשמת

הרה"ח הרה"ת ר' צבי הירש ז"ל

בן הרה"ח הרב בן-ציון ע"ה

שפריצער

נפטר ז"ך אלול ה'תש"מ

ת.נ.צ.ב.ה.

נדפס ע"י

משפחתו שיחיו